

YEREL YÖNETİMLERİN ACELE KAMULAŞTIRMA YETKİSİNE BİR BAKIŞ

Durdane Yavaş Aslan*

ÖZET

Devletin ve kamu tüzel kişilerinin, kamu yararına bir kamu hizmeti gerçekleştirmek amacıyla ihtiyaç duydukları gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetindeki taşınmazların bedelini kural olarak peşin ödeyerek taşınmaz mal sahibinin rızası olmazsa dahi mülkiyetini cebren elde etmesine kamulaştırma¹ denir. Kamulaştırma, mülkiyet hakkına yasal bir müdahale türüdür ve öneminden ötürü Anayasamızda düzenlenmiştir. Ayrıca kamulaştırmanın usul ve esaslarını düzenlemek üzere 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu çıkarılmıştır.

Acele kamulaştırma ise Kamulaştırma Kanunu'nun 27. maddesinde düzenlenen ve belirli şartların varlığında kullanılan kıymet takdiri dışındaki kamulaştırma işlemleri daha sonradan tamamlanan olağanüstü kamulaştırma usulüdür. Bu çalışmamızda kamulaştırma ve kamulaştırmanın özelliklerine kısaca değindikten sonra acele kamulaştırma konusunu irdledik. Özellikle Kamulaştırma Kanunu 27. maddesinin verdiği yetkiye dayanarak Bakanlar Kurulunun Acele kamulaştırma kararı alma yetkisini eleştirel bir bakış açısıyla izah etmeye çalıştık. Ayrıca yerel yönetimlerin kamulaştırma yetkisi ve acele kamulaştırma yetkisinin olup olmadığını tartıştık.

* Dicle Üniversitesi; öğretim görevlisi, durdane-yavasaslan@dicle.edu.tr

¹ 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu madde 1, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>.

GİRİŞ

Konumuza geçmeden evvel mülkiyet hakkı kavramını izah etmek gerekmektedir. Zira kamulaştırma, kanunların verdiği yetkiye dayanılarak mülkiyet hakkına yapılan bir müdahale şeklindedir.

Mülkiyet, menkul ve gayrimenkul mallar üzerinde tahsis edilen sahipliktir ve bu sahip olma hali öyle güçlü bir haldir ki devletin üstün gücüne karşı dokunulmaz bir alan oluşturur. Yani başka bir ifadeyle devlet dahi sahip olduğu üstün güce rağmen keyfi olarak bu hakka dokunamaz.²

Mülkiyet hakkı taşınır ve taşınmaz malları kapsadığı gibi maddi varlığa sahip olmayan hak ve menfaatleri de kapsamaktadır. Tazminat hakkı, fikri ve sınai haklar gibi haklar örnek verilebilir. Türk Medeni Kanununda taşınmaz malların nelerden oluştuğu kanunun 704. maddesinde tek tek sayılmıştır. Bu maddeye göre taşınmaz mallar; arazi, tapu kütüğünde ayrı sayfaya kaydedilen bağımsız ve sürekli haklar ile kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümlerden oluşmaktadır. Taşınır mallar ise Türk Medeni Kanunumuzun 762. maddesinde düzenlenmiş ve nitelikleri itibariyle taşınabilen maddi şeyler ile edinmeye elverişli olan ve taşınmaz mülkiyeti dışında kalan doğal güçler olarak ifade edilmektedir.³

Mülkiyet hakkı 1982 Anayasası madde 35'te düzenlenmiş ve koruma altına alınmış anayasal bir haktır. Yani başka bir ifadeyle mülkiyet hakkı anayasamız tarafından anayasal bir güvenceye bağlanmıştır.⁴Anayasa madde 35'e göre herkesin mülkiyet ve miras hakkı

² TATAR, Onur: “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Işığında Mülkiyet Hakkı”, s.7, Ankara Barosu Yayını, Ankara, Eylül,2003.

³ 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu; <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin1.Aspx?MevzuatKod=1.5.4721&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=4721>.

⁴ ÖZEL, Sadullah: “Türkiye’deki Kamulaştırma ve Acele kamulaştırma Uygulamasının Ölçülülük İlkesi ve Demokratik Toplum Düzenin Gereklere Uygunluğu”, International

bulunmaktadır. Mülkiyet hakkı ancak ve ancak kamu yararı gerekçesiyle kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkına kamu yararı gerekçesiyle yapılabilecek sınırlamanın bir türü olan kamulaştırma yine 1982 anayasası madde 46'da açıkça düzenlenmiştir. Anayasanın 46. maddesine göre kural olarak devlet ve kamu tüzel kişileri kamu yararı gerekçesiyle özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamının ya da bir kısmının gerçek karşılığı olan bedel nakit ve peşin ödenmesi şartıyla kanunla gösterilen usul ve esaslara göre kamulaştırma yapılabileceğini belirtmiştir.⁵

Anayasanın mülkiyet hakkı ve kamulaştırmaya ilişkin düzenlemesine bağlı olarak 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu çıkarılmıştır.

1- KAMULAŞTIRMA KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ

Acele kamulaştırma konusunu ele almadan önce kamulaştırma kavramına ve özelliklerine bakmakta yarar olacaktır. Zira Acele Kamulaştırma, kamulaştırmanın istisnai bir türüdür⁶.

Kamulaştırma kavramını şu şekilde tanımlayabiliriz: devlet ve kamu tüzel kişileri, kamu yararına bir kamu hizmeti gerçekleştirmek amacıyla ihtiyaç duydukları gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetindeki taşınmazların bedelini kural olarak peşin ödeyerek taşınmaz mal sahibinin rızası olmazsa dahi mülkiyetini cebren elde ettiği kamu hukukuna tabi idari bir işlemdir.⁷ Bu tanımdan yola çıkarak kamulaştırma ilişkin şu özellikler ortaya çıkmaktadır.

PeriodicalfortheLanguages, LiteratureandHistory of TurkishorTurkic, s. 296, 303, Volume 11/8 Spring 2016.

⁵1982 Anayasası; <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>.

⁶ ARSLANOĞLU, Mehmet: "Acele Kamulaştırma", MÜHF – HAD, C. 19, S. 3,s. 204, İstanbul, 2013.

⁷ PİRLER, Orhan: "Yerel Yönetimlerde Kamulaştırma İşleri", Çağdaş Yerel Yönetimler, C.3, S. 4,43-59, s.43, Temmuz 1994; ÇAĞLA Hasan, İŞCAN Fatih, HEKİM, Burcu: "

1.1) Kamulaştırmanın Özellikleri

1. Özel mülkiyete yapılan bir müdahale olan kamulaştırma işlemi ancak kamu yararı gerekli olan hallerde yapılabilir. Yani başka bir ifadeyle kamu yararı nedeni dışında kamulaştırma yapılamaz (Any. m 46, KK. m . 3/1).

2. Kamulaştırma işlemini sadece devlet ve kamu tüzel kişi yapabilir. Başka bir ifadeyle gerçek kişiler ya da özel hukuk tüzel kişisi kamulaştırma yapamaz (Any. m 46, KK. m. 3/1).

3. Kamulaştırmaya sadece özel hukuk gerçek ve tüzel kişilerinin mülkiyetindeki mallar konu olabilir. Zira kamuya ait bir malın kamu tarafından zorla mülkiyetine geçirmesi mümkün değildir (Any. m 46, KK. m. 3/1).

4. Kamulaştırma taşınmaz mallar üzerinde tahsis edilebilen bir idari işlemdir. İdare taşınıra ihtiyaç duyarsa bunu kamulaştırma dediğimiz yöntem ile değil daha farklı yöntemlerle elde eder.

5. Kamulaştırma malın gerçek değeri üzerinden yapılır (Any. m 46, KK. m 3).

6. Kamulaştırılacak malın gerçek değeri kural olarak peşin ödenir (KK. m 3/1). Ancak istisna olarak tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskan projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırmalarda taksitlendirme yapılabilir. Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli taksitlendirilemez, peşin ödenir. Taksitlendirmelerde süre 5 yılı aşamaz. Taksit yapılan

Kamulaştırma Kanununun 27. Madde Uygulaması (Acele Kamulaştırma), Selçuk-Teknik Dergisi, C. 15, S. 1,s.1, Konya, 2016; ÖZEL, s.296, 2016.

durumlarda değer, eşit olarak taksitlere bölünür ve kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır (KK. m 3/2, Any. m. 46).

7. Kamulaştırılacak malın gerçek değeri nakit olarak ödenmelidir başka bir ifadeyle tahvil, çek, bono gibi kıymetli evraklar ile ödeme yapılamaz (KK. m 3/1, Any m 46).

8. Herhangi bir neden ile kamulaştırma bedeli ödenmez ise bu halde kamu alacaklarına uygulanan en yüksek faiz uygulanarak ödeme zamanında yapılır (KK. m 3/2).

9. Kamulaştırma mülkiyet hakkına bir müdahale biçimi olduğu için ancak kanun ile yapılabilir. Yani herhangi bir idari işlem ile ya da KHK ile kamulaştırma yapılamaz (Any. m. 35, m. 46).

10. Mülkiyet hakkına bir müdahale olan kamulaştırma işlemi öneminden ötürü Anayasamızın çeşitli maddelerinde düzenlenmiştir. Anayasamızın önemli ilkelerinden olan hukuk devleti ilkesi, sosyal devlet ilkesi, eşitlik ilkesi, insan haklarına saygılı devlet ilkesi, ölçülülük ilkesi gibi ilkeler kamulaştırma işlemine de dolaylı olarak uygulanırlar. Temel hak ve özgürlüklerden olan mülkiyet hakkının korunması açısından kamulaştırma işleminde temel hak ve özgürlüklerle ilgili sınırlandırmalarda, anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplumdüzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine uygun olarak kanunla yapılmasına dikkat etmek gerekir.⁸

11. Kamulaştırma işlemi yapmadan önce yeterli ödenek temin edilmelidir. Aksi halde kamulaştırma işlemine başlanamaz (KK. madde 3/4)

⁸ EREN, Hayrettin: “Bir İdari İşlem Olarak Kamulaştırma”, Melikşah Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı, s. 3-5, Kayseri,2012; ÖZEL, s. 296, 2016.

Kamulaştırmaya ilişkin olarak saymaya çalıştığımız bu ilkeler çerçevesinde kamulaştırma yapılmaz ise yapılacak kamulaştırma işlemi hukuka aykırı olur.⁹

2- ACELE KAMULAŞTIRMA KAVRAMI ve ŞARTLARI

Devlet ve kamu tüzel kişileri kamu hizmeti ifa etmeye çalışırken ihtiyaç duydukları taşınmazları kamulaştırma dediğimiz usul ile elde ettiklerini yukarıda izah etmeye çalıştık. Kamulaştırma kural olarak olağan kamulaştırma dediğimiz şekilde yapılır. Usul ve esasları 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununda aşamaları ile birlikte ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu olağan kamulaştırma dediğimiz normal kamulaştırma usulüne yine aynı kanunda bazı istisnalara getirilmiş buna da olağanüstü ya da istisnai kamulaştırma usulü diyoruz.

KAMULAŞTIRMA

a) Olağan Kamulaştırma

2942 sayılı KK madde 3 ve devamı düzenlenmeler

b) Olağanüstü/ İstisnası Kamulaştırma

- 1) Trampa Yolu ile kamulaştırma (madde26)
- 2) Kısmen Kamulaştırma (madde 12)
- 3) Acele Kamulaştırma (madde 27)

Acele Kamulaştırmanın koşulları ve şartları 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununda düzenlenmekle birlikte kavramsal tanımı yapılmamıştır. Bizde acele kamulaştırma kavramını tanımlamaya çalışırken Kamulaştırma Kanunu 27. maddesinden yola çıkarak tanımlayabiliriz. Acele Kamulaştırma: Kamulaştırma Kanununun 27. maddesinde düzenlenen ve belirli şartların varlığında kullanılan kıymet

⁹ EREN, s. 5, 2012.

takdiri dışındaki kamulaştırma işlemleri daha sonradan tamamlanan olağanüstü kamulaştırma usulüdür.

Acele kamulaştırma normal kamulaştırmada olduğu gibi kamulaştırma işlemleri tek tek yapılarak işlemlerin tamamlanması beklenildiğinde sorunlar çıkma ihtimali olan durumlarda uygulanır. İdare bütün işlemlerin sırayla yapılmasını bekleyemeyecek kadar acil bir durum ile karşı karşıya kaldığı kabul edilir ve yasanın saydığı işlemlerle zaman kaybedilmemesi gerektiği kabul edilir.¹⁰

2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu 27.maddenin içeriğine baktığımızda acele kamulaştırma yapabilmek için üç tane ön koşul sayılmıştır.

2.1) Acele Kamulaştırma Yapılabilmesi İçin Gerekli Ön Şartlar

1.3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun uygulamasında yurt savunması için acele kamulaştırma yapılabilir.

2.Bakanlar Kurulu tarafından acele olduğuna karar verilen hallerde acele kamulaştırma yapılabilir.

3. Özel kanunlarla öngörülen olağanüstü hallerde acele kamulaştırma yapılabilir. Bu 3 halden birinin varlığı acele kamulaştırma yapmak için birer ön koşuldur. Birinin var olması durumunda acele kamulaştırmaya konu olan taşınmazın hemen kıymet takdiri yapılır, taşınmaza el konur ve kıymet takdiri dışındaki kamulaştırma için gerekli olan işlemler daha sonra tamamlanır.(KK.md. 27) örneğin pazarlık ile satın alınmaya çalışma, satın alma usulü ile taşınmaz satın alınmaz ise eldeki bilgi ve belgelerle taşınmazın bulunduğu yer asliye hukuk mahkemesine bedel tespiti ve idare adına tescili için başvurma, bilirkişilerce bedel tespiti yaptırma vs.

¹⁰ ARSLANOĞLU, 204, 2013.

Kanunda sayılan bu hallerin ayrıntılı olarak izah edilmesi yararlı olacaktır.

2.1.1) 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu 1939 yılında yayınlanmış ve kanunun hangi hallerde uygulanacağı madde 1’de su şekilde açıklanmıştır: savaş hali, seferberlik ve bu hallerin daha ilan edilmemiş olduğu fakat savaşı gerektirebilecek bir vukuu’nun meydana geldiği kriz ve gerginlik zamanlarındaki seferberlik hazırlıkları ile kıtaların toplanması süresince, alelade araçlarla temin edilemeyen bütün askeri ihtiyaçların veya hizmetlerin bu Kanun hükümleri çerçevesinde her bir kişinin vermesi veya yapması ile alakalıdır. 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun amacı doğrultusunda seferberlik, yurt savunması ve savaş gibi durumlarda gerekli olan taşınmazların kamulaştırması acele kamulaştırma usulüne göre yapılabilir.

Savaş, seferberlik, olağanüstü durumların var olması halinde durumun gerçekten acil olup olmadığı tartışmaya mahal vermemektedir. Ülke olağanüstü bir durum yaşamakta ve vatandaşlarda taşınır, taşınmaz hatta canlarıyla bu olağanüstü duruma katılmak zorundadırlar. *“Kamulaştırma Kanununun 27. maddesinde, 3634 sayılı Kanununda belirtilen*

hallerin sayılmasındaki amaç, diğer acele kamulaştırma hallerine örnek olmasıdır. Diğer bir

deyişle Seferberlik ve savaş gibi ülkenin genelini ilgilendiren, zorunlu ve geç kalınması halinde daha kötü sonuçların oluşacağı acele hallerin düzenlenmesiyle 27. Maddede düzenlenen diğer acele iki hal için emsal olması amaçlanmıştır”.

2.1.2) Özel kanunlarda öngörülmüş olağanüstü hallerde acele kamulaştırmaya başvurulabilir (KK. md 27). Genellikle turizm, madencilik, doğalgaz ve afet alanlarıyla ilgili özel kanunlarda düzenlenen

hususlar acele kamulaştırmaya konu olmaktadır. Özel kanunlarda sayılan olağanüstü hallere ise şu örnekler verilebilir:

a- Kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri içinde kalan ve özel şahıslara ait taşınmazların turizm yatırımı için acele kamulaştırma konusu yapılabilir.(2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu M.8/ 3- j)

b- Kamulaştırma işlemleri konusunda 2942 sayılı Yasaya atıfta bulunulmuş, acele kamulaştırmaya yönelik ayrıca özel bir düzenleme gereği duyulmamıştır. Bu sebeple, özel şahıs lehine yapılacak olan kamulaştırmalarda acele kamulaştırmayı içeren 2942 sayılı Kanunun 27. Maddesinin de uygulanabileceği kabul edilmektedir. (3213 sayılı Maden Kanunu M.46)

c- Doğal Gaz Piyasası Kanunu kapsamında yapılacak kamulaştırmalarda, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun esas ve usullerinin geçerli olduğu düzenlenmiştir. (4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu M.12)

d- Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanununa düzenleme eklenmiştir. Bu düzenlemede “Üzerindeki bina yıkılmış olan arsanın maliklerine yapılan tebligatı takip eden otuz gün içinde en az üçte iki çoğunluk ile anlaşma sağlanamaması hâlinde, gerçek kişilerin veya özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetindeki taşınmazlar için Bakanlık, TOKİ veya İdare tarafından acele kamulaştırma yoluna da gidilebilir. (6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunu M.6./ 2)

2.1.3) Bakanlar Kurulu'nun karar verdiği durumlarda acele kamulaştırmaya başvurulabileceği Kamulaştırma kanununun 27. maddesinde açıkça düzenlenmiştir. Dikkat edilirse Acele kamulaştırma kararı alma yetkisi sadece Bakanlar Kuruluna verilmiştir. Yani başka bir idari organa böyle önemli bir görev verilmemiştir. Bakanlar Kurulu da böyle önemli bir görevi başka bir idari organa devredemez.

Acelelikten kasıt birdenbire ortaya çıkabilecek ani ve ortaya çıktığında da ciddi zararlara sebep olan kötü sonuçlara yol açacak durumlar anlaşılmalıdır. Bakanlar Kuruluna verilen acele hallerde kamulaştırma kararı alma yetkisi kanunda sayılan diğer iki durum ile örtüşmeli ve paralellik göstermelidir¹¹.

Bakanlar Kuruluna böyle önemli bir görev verilmesi ve hangi hallerin acele olacağı, acelelik ölçütünün belirtilmemesi Bakanlar Kuruluna verilen bu yetkinin geniş yorumlanmasına yol açacaktır. Böylece Bakanlar Kurulunun geniş hatta sinirsiz bir takdir yetkisine¹² sahip olmasına yol açacaktır. Bundan ötürü de acele kamulaştırmaya ilişkin bu düzenleme özellikle Bakanlar Kuruluna böyle ucu açık bir yetki verilmesi gerek doktrinde gerekse yargı tarafından eleştiri konusu olmuştur. Zira mülkiyet konusu Anayasal güvence altına alınmış temel insan haklarından birisidir. Konun öneminden ötürü anayasa normal kamulaştırma konusunu dahi anayasada düzenlemiştir. Hal böyle olunca normal kamulaştırma yolu yerine belirsiz, muğlak ve geniş bir takdir yetkisine bırakılan acele kamulaştırma yoluyla keyfi olarak mülkiyet hakkına müdahale yolu açılması gerek anayasaya gerekse hukuka aykırı olacaktır.¹³

Danıştay acele kamulaştırma davalarını değerlendirirken temel aldığı bazı kriterler bulunmaktadır. Danıştay'ın göz önünde bulundurduğu kriterler tek tek sayılmamıştır. Ancak bu şartlar Danıştay'ın somut olaylarda verdiği kararları değerlendirmesinden çıkarılmaktadır. Bu kriterler ise genellikle şu şekilde sıralanabilir:

¹¹ ARSLANOĞLU, s. 207, 2013.

¹² ÇAĞLAYAN, Ramazan: "Türk Hukukunda İdarenin Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi", Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C.VII, S.3-4, Erzincan, 2003.

¹³ YAZICIOĞLU, Sami Saygın: "Kamulaştırma Hukuku'nda Acele Kamulaştırma Uygulaması", Ankara Barosu Dergisi, 2014/3, s. 389.

- Danıştay önüne gelen dava konusu somut olayda acele bir durumun olup olmadığına bakar¹⁴

- Danıştay önüne gelen somut olayda kamu yararı olup olmadığını tespit eder. Ancak buradaki kamu yararı normal kamulaştırma yöntemi yerine acele kamulaştırmaya sebep olacak kadar acele olan kamu yararının varlığıdır¹⁵

- Danıştay önüne gelen somut olayda olağanüstü şartların mevcut olup olmadığına bakar¹⁶

- Danıştay önüne gelen somut olaya bakarak acele kamulaştırma yöntemine başvurulmadığı takdirde kamunun uğrayacağı olası zararların neler olduğunu ortaya konulması şartını arar¹⁷

- Danıştay önüne gelen somut olayda olağan kamulaştırma yöntemine başvurulması halinde ne gibi sakıncalar ortaya çıkabileceğine bakar¹⁸

Danıştay'ın vermiş olduğu kararlar irdelenerek aranan şartlar daha da artırılabilir. Ancak

Danıştay genel olarak önüne gelen somut davalarda bu soruların cevabını aramaktadır.

¹⁴ Danıştay 6. Dairesi E.2008/2283, T.26.05.2008 tarihli YD ret kararı, www.kazanci.com.

¹⁵Danıştay 6. Dairesi E.2008/2283, T.26.05.2008 tarihli YD ret kararı, www.kazanci.com.

¹⁶ Danıştay 6. Dairesi, E. 2012/3575, T. 15.10.2012.

¹⁷ Danıştay 6. Dairesi, E. 2008/8774, K. 2010/3011, T. 24.03.2010.

¹⁸ Danıştay 6. Dairesi E.2008/2283, T.26.05.2008 tarihli YD ret kararı, www.kazanci.com.

3-YEREL YÖNETİMLERİN KAMULAŞTIRMA KARARI ALMA YETKİSİ

Yerel yönetimler diğer bir ifadeyle mahalli idareler “*il, belde ve köy gibi belli bir yerde oturanların yerel ve ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere, merkezi idarenin dışında, Devletten ayrı tüzel kişilikleri bulunan, belli özerkliğe sahip olan organları mahalli seçimle iş başına gelen kamu tüzel kişileridir.*”¹⁹

Yerel yönetimler de birer kamu tüzel kişilikleridir²⁰. Bu sebeple kamu tüzel kişileri olarak gerçekleştirecekleri kamu hizmetini yerine getirmek için ihtiyaç duydukları taşınmazları kamulaştırma yöntemi ile elde edebilirler.

Yerel yönetim organizasyonu olarak İl Özel İdaresi şu şekilde tanımlanabilir: “*İl halkının mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organları seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir.*”²¹

Görev ve yetkileri 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununda düzenlenmiştir. İl Genel Meclisi, il encümen²²i ve Vali il Özel İdaresinin organlarıdır. İl Özel idaresinin bir organı olan il encümenin görevleri 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu madde 26’da tek tek sayılmıştır. Ve madde 26’ da kamulaştırma kararı almak ve uygulamak il encümenin görevi olarak sayılmıştır.

Yerel yönetim organizasyonu olarak belediyeler 5393 sayılı Belediye Kanunu ile 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanuna

¹⁹GÖZLER, Kemal-KAPLAN, Gürsel: “İdare Hukuku Dersleri”, s.182, 11. Baskı, Ekin Yayınları, Bursa, 2011.

²⁰ GÖZLER- KAPLAN, s.182, 2011.

²¹ GÖZLER- KAPLAN, s. 183, 2011.

²² Eski İl Özel Kanununda il encümeni yerine il Daimi Encümeni denilmekteydi.

tabidirler²³. “*Belde sakinlerinin mahallimüşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerliğe sahip kamu tüzel kişisidir.*”²⁴“

Belediyenin organları Belediye Meclisi, Belediye Encümeni ve Belediye Başkanidir.5393 sayılı Belediye Kanunu madde 34’te belediye encümenin görevleri tek tek sayılmıştır. Buna göre kamulaştırma kararı almak ve uygulamak belediye encümenin görevi olarak sayılmıştır.

Son olarak yerel yönetim organizasyonun en küçük birimi olarak köy 442 sayılı Köy Kanununda düzenlenmiştir. Köy de devletten ayrı tüzel kişiliğe sahiptir. Ve organları Köy Derneği, Köy İhtiyar Meclisi, Muhtardır. Köy Kanunu madde 43’te Köy İhtiyar Meclisinin görevleri sayılmıştır. Bu maddeye göre kamulaştırma kararı almak köy ihtiyar meclisinin görevi olarak belirtilmiştir.²⁵

Dolayısıyla yukarıda tek tek tanımlarına yer verdiğimiz yerel yönetim birimleri olan Köy, belediye, il özel idaresi devletten ayrı tüzel kişiliğe haiz olduklarını ve ihtiyaç duydukları taşınmazları kamulaştırma yoluyla elde edebildiklerini belirttik. Yerel yönetim birimleri olarak icra organları vasıtasıyla kamulaştırma kararı alırlar ve uygularlar.

Kamulaştırma kararı almak ve uygulamak belirli bir prosedür içinde gerçekleşmektedir.

Kamulaştırma aşamalarının en önemlisi ve kamulaştırmanın gerekçesini oluşturan kamu yararı kararı almaktır. Zira idare ancak kamu yararı

²³ 5216 sayılı Büyükşehir Kanununda düzenleme olmadığı hallerde 5393 sayılı Belediye Kanunu uygulanır.

²⁴GÖZLER- KAPLAN, s. 193, 2011.

²⁵GÖZLER- KAPLAN, s. 217, 2011.

gereğesiyle mülkiyet hakkına müdahale ederek kamulaştırma yapabilir (Any. m. 46, KK. m.1). Bu sebeple 2942 sayılı Kamulaştırma

Kanunu idare adına kamulaştırma kararı alan ve bu kararı onaylayan mercileri madde 5'te tek tek sayılmıştır. Yerel yönetimler adına kamulaştırma kararını alacak ve onaylayacak merciler ise şunlardır:

-Köy yararına kamulaştırmalarda köy ihtiyar kurulu alır ve ilçelerde kaymakam illerde vali onaylar

-Belediye yararına kamulaştırmalarda belediye encümeni alır ve ilçelerde kaymakam illerde vali onaylar

- İl Özel İdaresi yararına kamulaştırma kararı il encümeni(il daimi encümeni) alır ve vali onaylar.

4.YEREL YÖNETİMLERİN DOĞRUDAN ACELE KAMULAŞTIRMA KARARI ALMA YETKİSİ VAR MIDIR?

Yerel yönetimlerin acele kamulaştırma kararı alıp alamayacağına ilişkin olarak şu ana kadar yapılan değerlendirmelerden şu sonuca varmış bulunmaktayız.

Kamulaştırma Kanunu madde 27'de acele kamulaştırma kararı alma yetkisi münhasıran

Bakanlar Kuruluna verilmiştir.²⁶ O halde yerel yönetim birimi olan il Özel İdaresinin, belediyenin ve köyün kamulaştırma kararı alma ve uygulama yetkisi var iken acele kamulaştırma kararını doğrudan alamazlar. Acele kamulaştırmaya ilişkin taleplerini Bakanlar Kuruluna iletirler. Bakanlar Kurulu da acele kamulaştırma kararı alır uygulamasını yerel yönetimler yapar.

²⁶ ARSLANOĞLU, s.218, 2013.

SONUÇ

Gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerin mülkiyet hakkına cebren müdahale olan kamulaştırmaya getirilen en önemli istisnai hallerin başında acele kamulaştırma gelmektedir.

Acele Kamulaştırma ise Kamulaştırma Kanunu'nun 27.Maddesinde düzenlenen ve belirli şartların varlığında kullanılan kıymet takdiri dışındaki kamulaştırma işlemleri daha sonradan tamamlanan olağanüstü kamulaştırma usulüdür. Madde 27'e göre acele kamulaştırma yoluna gidebilmek için;

1. 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun uygulamasında yurt savunması için acele kamulaştırma yapılabilir.
2. Bakanlar Kurulu tarafından acele olduğuna karar verilen hallerde acele kamulaştırma yapılabilir.
3. Özel kanunlarla öngörülen olağanüstü hallerde acele kamulaştırma yapılabilir. Bu 3 durumdan birinin gerçekleşmesi gerekir. Bu 3 durumdan biri yok ise acele kamulaştırma usulüne başvurulamaz. Yurt savunması için acele kamulaştırmaya başvurulabilmesi ile özel kanunlarla öngörülen olağanüstü hallerde acele kamulaştırma yoluna başvurulması durumları acelelik açısından açıktırlar. Ancak Bakanlar Kurulu tarafından acele olduğuna karar verilen hallerde acele kamulaştırmaya başvurulabilme halinde acelelik durumunun ne olduğunun kapsamı ve çerçevesi belli olmamasından dolayı, objektif şartlar²⁷ taşımadığından ötürü sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Acelelikten kasıt birdenbire ortaya çıkabilecek ani ve ortaya çıktığında da ciddi zararlara sebep olun kötü sonuçlara yol açacak durumlar

²⁷ARSLANOĞLU, s.203, 2013.

anlaşılmalıdır. Bakanlar Kuruluna verilen acele hallerde kamulaştırma kararı olma yetkisi kanunda sayılan diğer iki durum ile örtüşmeli ve paralellik göstermelidir.²⁸

Bakanlar Kuruluna böyle önemli bir görev verilmesi ve hangi hallerin acele olacağı, acelelik ölçütünün belirtilmemesi Bakanlar Kuruluna verilen bu yetkinin geniş yorumlanmasına yol açacaktır. Kanun maddesi yeteri derecede açık olmaması sebebiyle Danıştay önüne gelen somut olaylarda bazı kriterler ortaya koymaya çalışmaktadır. Buna göre Danıştay önüne gelen dava konusu somut olayda;

- acele bir durumun olup olmadığına,
- kamu yararı olup olmadığına (Ancak buradaki kamu yararı normal kamulaştırma yöntemi yerine acele kamulaştırmaya sebep olacak kadar acele olan kamu yararının varlığıdır.)
- olağanüstü şartların mevcut olup olmadığına,
- acele kamulaştırma yöntemine başvurulmadığı takdirde kamunun uğrayacağı olası zararların neler olacağına,
- olağan kamulaştırma yöntemine başvurulması halinde ne gibi sakıncalar ortaya çıkabileceğine bakar.

Yerel yönetimler de kamu tüzel kişileri olarak gerçekleştirecekleri kamu hizmetini yerine getirmek için ihtiyaç duydukları taşınmazları kamulaştırma yöntemi ile elde edebilirler. Dolayısıyla köy, belediye, il özel idaresi olarak ifade ettiğimiz yerel yönetimler icra organları vasıtasıyla kamulaştırma kararı alırlar. Kamulaştırma Kanunu madde 27 açıkça ve münhasıran kamulaştırma yetkisini Bakanlar Kuruluna bırakmıştır. Böylece yerel yönetimlerin doğrudan acele kamulaştırma kararı alma

²⁸ ARSLANOĞLU, s. 2011, 2013.

yetkisi olmadığı sonucuna varabiliriz. Yerel yönetimler acele kamulaştırma talebini Bakanlar Kuruluna iletir Bakanlar Kurulu kanunun belirttiği şartlar dâhilinde acele kamulaştırma kararı alır yerel yönetimler ise Bakanlar Kurulu tarafından alınmış olan acele kamulaştırma kararını uygular.

KAYNAKÇA

ARSLANOĞLU, Mehmet: “Acele Kamulaştırma”, MÜHF – HAD, C. 19, S. 3, İstanbul, 2013.

ÇAĞLA Hasan, **İŞCAN** Fatih, **HEKİM**, Burcu: “ Kamulaştırma Kanununun 27. Madde Uygulaması (Acele Kamulaştırma), Selçuk-Teknik Dergisi, C. 15, S. 1,s.1, Konya, 2016.

ÇAĞLAYAN, Ramazan: “Türk Hukukunda İdarenin Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi”, Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C.VII, S.3-4, Erzincan, 2003.

EREN, Hayrettin: “Bir İdari İşlem Olarak Kamulaştırma”, Melikşah Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı, s. 3-5, Kayseri,2012.

GÖZLER, Kemal-**KAPLAN**, Gürsel: “İdare Hukuku Dersleri”, s.182, 11. Baskı, Ekin Yayınları, Bursa, 2011.

ÖZEL, Sadullah: “Türkiye’deki Kamulaştırma ve Acele kamulaştırma Uygulamasının Ölçülülük İlkesi ve Demokratik Toplum Düzenin Gereklere Uygunluğu”, International PeriodicalfortheLanguages, LiteratureandHistory of TurkishorTurkic, s. 296, 303, Volume 11/8 Spring 2016.

PİRLER, Orhan: “Yerel Yönetimlerde Kamulaştırma İşleri”, Çağdaş Yerel Yönetimler, C.3, S. 4,43-59, Temmuz 1994.

TATAR, Onur; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Işığında Mülkiyet Hakkı, Ankara Barosu Yayını, Ankara, Eylül,2003.

YAZICIOĞLU, Sami Saygın: “Kamulaştırma Hukuku’nda Acele Kamulaştırma Uygulaması” Ankara Barosu Dergisi, Ankara,2014/3